

DE ZWINSTREEK

Rijk verleden, welke toekomst ?

SITUERING

De grensoverschrijdende Zwinstreek strekt zich uit binnen de vierhoek bepaald door Heist (België), de Braakmankreek (Nederland), Aardenburg (Nederland) en Damme (België).

ONTSTAAN

Deze streek stemt overeen met de omstreeks 1134, tengevolge van een stormvloed (Duinkerke III b -transgressie), ontstane uitgestrekte zeeinham, die "het Zwin" als toponiem meekreeg. Van de essentiële rol die het Zwin in de geschiedenis van Vlaanderen en Zeeland heeft gespeeld getuigen de oude handelshavens Brugge, Damme en Sluis, alsook de fortelinies die langs beide oevers van het Zwin opgetrokken werden tijdens de tachtigjarige oorlog (1568-1648).

Het Zwin vormde in feite de zuidelijkste zijarm van de monding van de Schelde. De Zwinstreek maakt dan ook deel uit van het Zeeuws-Zuidhollandse deltagebied van Rijn, Maas en Schelde. De ontstaanswijze als mondingsgebied verklaart de landschappelijke eigenheid van de Zwinstreek ten opzichte van de rest van de Belgische kust.

NATUUR- en LANDSCHAPSWAARDEN

De Zwinstreek herbergt verscheidene voor de kust kenmerkende milieus en landschapstypes.

- Slikken en schorren worden nog ter hoogte van het Zwinreservaat en de Verdrongen Zwarte Polder aangetroffen.

- De duinengordel is langs de West-Zeeuwsvlaamse kust (Nederland) vrij smal. Het grootst gedeelte van de duinen van de Zwinstreek bevindt zich te Knokke (Vlaanderen): de Zwinbosjes, de beboste Blinkaartduinen, het golfterrein van Knokke ...
- Knokke bezit bovendien nog een brede binnenduinrand, of overgangszone tussen duinen en polders, die gekenmerkt wordt door een vrij kleinschalig en sterk gevarieerd landschap: de Oude Hazegraspolder.
- De Nieuwlandpolders van de Zwinstreek bestaan uit een wijds akkerland-schap dat doorsneden wordt door kreken en dijken; vooral deze laatste lintvormige elementen zijn van grote natuurwetenschappelijke en cultuurhis-torische waarde. Ook verlaten kleiputten dragen bij tot de biologische rijkdom van de streek.
- De weidencomplexen rond Damme en Hoeke vormen een internationaal befaamd overwinteringsgebied van wilde ganzen.

Ondanks BESCHERMING, toch veel KNELPUNTEN

Op Belgisch (Vlaams) grondgebied zijn de voornaamste deelgebieden van de Zwinstreek beschermd door internationale verdragen die door Vlaanderen werden geratificeerd: "Het Zwin en de omliggende polders" zijn aangeduid in het kader van de conventie van Ramsar ter bescherming van waterrijke gebieden die van internationale betekenis zijn voor de vogelstand en voorts zijn er nog de E.E.G.-vogelrichtlijngebieden "het Zwin, de Zwinbosjes en aangrenzende polders" en "het poldercomplex van Damme-Hoeke". Bovendien werden kleinere eenheden vaak gerangschikt als landschap.

Ondanks deze "papieren" bescherming gaat de kwaliteit van natuur en landschap in het Vlaams gedeelte van de Zwinstreek achteruit: waterwinning en een te laag gehouden polderwaterpeil leiden tot verdroging, zeventiende eeuwse aarden fortwallen worden geëgaliseerd, waardevolle graslanden (zelfs op dijken) worden opengescheurd tot akkers,

oude kleiputten worden zoniet volgestort dan aangetast door grondwerken, voor amfibieën en waterplanten essentiële poelen worden gedempt, oude loofbosjes worden gerooid en vervangen door saaie populierenplantages, duinweiden worden overbemest, bij gebrek aan beheer worden de duinen overwoekerd door Duindoorn, enz..

In het Nederlands gedeelte van de Zwinstreek wordt reeds sinds verscheidene jaren succesvol werk gemaakt van het beheer van diverse gebieden en landschapselementen met het oog op de optimalisatie van de natuurwaarden. Het op til staand 'natuurontwikkelingsproject Zeeuws-Vlaanderen' zal tevens het natuurtechnisch beheerd areaal nog aanzienlijk vergroten.

Aan beide zijden van de grens staan de open ruimten echter onder druk van allerlei immobiliënprojecten. Getuigen hiervan zijn de voorstellen tot bestemmingswijzigingen van groen- en landschappelijk waardevol agrarisch gebied naar woongebied voor respectievelijk een gedeelte van de beboste Blinkaartduinen en van de Oude Hazegraspolder te Knokke en de plannen voor vakantiedorpen te Retranchement en Cadzand.

NOOD aan GRENDOVERSCHRIJDEND OVERLEG

Op het ontwerp van de Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen is een flink deel van de Zwinstreek aangeduid als natuurkern- en ontwikkelingsgebied. De Groene Hoofdstructuur moet echter nog decretaal goedgekeurd worden en dan pas kan aangevangen worden met de uitvoering van het natuurontwikkelingsplan voor de Belgische kust. Voor de grensoverschrijdende Zwinstreek lijkt het evident dat Vlaanderen en Nederland terzake best overleg zouden plegen. Een dergelijk overleg en de praktische uitvoering van de natuurontwikkelingsplannen aan beide zijden van de grens zou wat meer armslag krijgen mocht de Zwinstreek formeel als een 'grensoverschrijdend regionaal landschap' erkend worden. De mogelijkheid van de oprichting van een 'grensoverschrijdende landschappelijke eenheid van de Zwinstreek' werd reeds in Benelux-verband herhaaldelijk geopperd.

Deze lovenswaardige voorstellen werden echter bij gebrek aan belangstelling van sommige regionale overheden telkens de koelkast ingestopt. Sinds de Euregio "Scheldemond" door de provincies Zeeland, West- en Oost-Vlaanderen werd opgericht, is echter opnieuw een zekere bereidheid van overheidswege te merken voor het toekennen van een grensoverschrijdende beschermingsstatus aan de Zwinstreek.

Het BOOMKIKKER AKTIEPLAN

Een diertje waarrond in Zeeuws-Vlaanderen alvast veel te doen is, is de Boomkikker *Hyla arborea*: walgrachten en aarden stadswallen worden ingericht ten behoeve van het behoud en de uitbreiding van de Zeeuwsvlaamse Boomkikkerpopulatie, en ook in het natuurontwikkelingsproject wordt de omzetting voorzien van akkers naar een mozaïeklandschap van grasland, ruigte, Braamstruweel en poelen, dat het uitverkoren biotoop van de Boomkikker vormt.

De Boomkikker komt ook in het Belgisch gedeelte van de Zwinstreek nog voor en geldt dan ook zowat als het grensoverschrijdend symbool van die streek. De Boomkikker is ongetwijfeld één van de zeldzaamste amfibiesoorten van Vlaanderen. In gans Vlaanderen wordt de Boomkikker maar op drie plaatsen aangetroffen: Maaswinkel (oost-Limburg), Zonhoven (midden-Limburg) en last but not least Knokke. De Knokse populatie concentreert zich tegenwoordig voornamelijk in het westelijk deel van de Oude Hazegraspolder. Een vijftiental jaren terug kwam deze soort nog vrij veelvuldig in de Zwinbosjes voor, doch de populatie werd er nagenoeg uitgeroeid door het uitzetten van Karper in de voortplantingsvijvers, de overschaduwung van de voornoemde vijvers door naalddhoutplantages en het invoeren van de Kwak of Nachtreiger die bijzonder belust is op Boomkikkers. In de Oude Hazegraspolder is de toekomst van de overblijvende Boomkikkerkolonie, tengevolge van de verdroging en het verwaarlozen of rooien van houtkanten en struwelen, evenmin rooskleurig.

Een eerste aanzet tot natuurontwikkeling in het Belgisch gedeelte van de Zwinstreek zou best uit een Boomkikkeractie kunnen bestaan.

In een eerste fase moet de Knokse Boomkikkerpopulatie bestendig en versterkt worden. Hiertoe volstaan een reeks eenvoudige maatregelen in het westelijk deel van de Oude Hazegraspolder: verhogen van het grondwaterpeil door hydrologische isolatie ervan t.o.v. het polderpeil en de waterwinning, herstellen van de lineaire landschapselementen (struwelen en houtkanten), omzetten van akkers naar extensief beweide grasland en uitgraven van een voldoende aantal ondiepe poelen. Het westelijk deel van de Oude Hazegraspolder is een landbouwkundig marginaal duin- en binnenduinrandgebied zodat met de landbouwsector en de eigenaars, mits subsidiëring door de overheid, vrij gemakkelijk overeenkomsten zouden moeten kunnen afgesloten worden om het gebied aan de gangbare landbouwexploitatie te onttrekken en dan natuurtechnisch te beheren. Dat beheer zou, behalve de Boomkikker, ook nog heel wat meer faunistische en floristische waarden van het betrokken gebied optimaliseren.

In een tweede en derde fase kan gestreefd worden naar respectievelijk een herkolonisering door de Boomkikker van de Zwinbosjes vanuit de Oude Hazegraspolderduinen en het onderling verbinden van de Knokse en de Zeeuwschvlaamse Boomkikkerpopulaties.

Op langere termijn kunnen het natuurreservaat 'het Zwin', de Zwinbosjes, de Groenpleinduinen, de duinen en binnenduinrand van de Oude Hazegraspolder, het Blinkaartbos, alsook de krekens en kleiputten van de Zwinpolders in een groot als natuurreservaat in te richten beheerscomplex verenigd worden. Dat ruim 1000 ha uitgestrekt natuurreservaat zou dan het levendig kloppend hart van het grensoverschrijdend regionaal landschap van de Zwinstreek vormen.

STUDIEDAG

Over het gewenst grensoverschrijdend regionaal landschap van de Zwinstreek, het Boomkikker-actieplan en nog veel meer natuurontwikkelingsprojecten vindt op zaterdag 11 september e.k., een studiedag plaats te Knokke-Heist.

Deze studiedag vangt om 10 u 00 aan met een academische zitting in het groot auditorium van het cultureel centrum Scharpoord (Meerlaan, te Knokke). De sprekers zijn:

- * Prof. Dr. E. Kuijken (*Instituut voor Natuurbehoud*) over de natuurwetenschappelijke betekenis van de Zwinstreek op Vlaams en op internationaal niveau;
- * Député F. Peuteman (*Westtoerisme vzw*) over de betekenis voor het toerisme van natuurbehoud en landschapszorg in de Zwinstreek;
- * T. Kramer (*Zeeuwse Milieufederatie*) over de ruimtelijke ordenings- en natuurbehoudsproblematiek aan beide zijden van de grens;
- * Drs. W.T. van Gelder (*Commissaris van de Koningin van de provincie Zeeland*) over de beleidsopties in het Nederlands gedeelte van de Zwinstreek;
- * Minister vice-president N. De Batselier (*Vlaamse Minister van Leefmilieu*) over de beleidsopties in het Vlaams gedeelte van de Zwinstreek;
- * ir. M. De Coster (*Natuureservaten vzw*): conclusies uit het perspectief van het natuurbehoud.

De sprekers worden ingeleid door Frank De Moor (*hoofdredacteur van het weekblad "Knack"*).

Vanaf 14 u 00 worden geleide wandelingen voorzien:

- Vlaanderen: → verzamelen Oosthoekplein (Knokke):
- *Zwinbosjes*
 - *Oude Hazegraspolder en Blinkaartbos*
- Nederland: → verzamelen aan het bezoekerscentrum van het "Zwindorp" (nabij Cadzand-Bad):
- *het Zwinreservaat en de Kievittepolder*
- verzamelen Marktplaats van Retranchement:
- *17 de eeuwse fortwallen van Retranchement*

Organisatie :

Natuurreservaten vzw,

Natuur & Milieu Oostkust vzw,

Damse Uilenspiegelvereniging vzw

"Het Duumpje" Westzeeuwsvlaamse natuurbeschermingsvereniging.

Plaats :

11 september 1993

Cultureel centrum Scharpoord te Knokke

Jean-Louis HERRIER
Instituut voor Natuurbehoud
Kiewitdreef 3
3500 Hasselt